

## ПРОБЛЕМИ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

### SUMMARY

The paper reveals the dynamics of foreign trade of Ukraine during the period after its accession to the WTO. Defined and systematized factors impact on foreign trade and foreign economic positioning of Ukraine. The risks of Ukraine's integration into the global economy are generalized, in particular, SWOT-analysis of Ukraine's foreign trade is presented.

**Keywords:** World Trade Organization, the global economic crisis, the trade regime, the model of the national economy.

### ІННОВАЦІЙНА СКЛАДОВА МОДЕРНІЗАЦІЇ ВИЩОЇ ОСВІТИ: ДОСВІД ЄС

**Балабанов К.В.**, член-кореспондент НАПН України, доктор політичних наук, професор, ректор Маріупольського державного університету, Почесний консул Республіки Кіпр у Маріуполі

Сучасний розвиток взаємозалежного глобального світу висуває нові вимоги до розвитку інноваційних та високотехнологічних секторів національних економік. Створення та подальше забезпечення зайнятості наукомістких робочих місць в майбутньому вимагає висококваліфікованих людей, які можуть реагувати на можливості і потреби сучасної економіки.

Особлива роль у реалізації нової європейської стратегії належить університетам, модернізація системи вищої освіти в яких стає важливою умовою післякризового розвитку Європи. Останні європейські прогнози [12] показують, що 35% всіх робочих місць в ЄС вимагають робочої сили вищої кваліфікації, однак сьогодні лише 26% робочих місць заповнено відповідною робочою силою (для порівняння – 41% в США, 44% в Японії і 50% в Канаді).

В країнах ЄС нараховується близько 4 тисяч університетів та інститутів, в яких навчається понад 19 млн. студентів [11]. Європейською Комісією запропоновано відповідну стратегію модернізації вищої освіти ЄС [14], реалізація якої має забезпечити рівень випускників з вищою освітою не менш, ніж 40% від загальної кількості молоді (в 2010 році цей показник становив 33,6%). Серед пріоритетних напрямів, в яких необхідні подальші реформи, визначено:

- збільшення кількості осіб з вищою освітою, залучення широких верств суспільства до вищих навчальних закладів;
- підвищення якості та актуальності вищої освіти, спрямованої на задоволення потреб фізичних осіб і ринку праці, через стимулювання та розповсюдження передового досвіду в системі викладання та наукових досліджень;
- надання більш широких можливостей для студентів отримати додаткові навички через навчання та стажування за кордоном, а також сприяння транскордонному співробітництву, спрямованому на розвиток вищої освіти;
- збільшення підготовки дослідників, що забезпечуватимуть розвиток промисловості в майбутньому;
- посилення взаємозв'язку між освітою, наукою та бізнесом задля прискорення переваг та інновацій;
- забезпечення фінансової автономії університетів та інвестування якості освіти відповідно до потреб ринку праці.

Задля підтримки реформ модернізації вищої освіти у бюджеті ЄС на 2012-2020 роки запропоновано значне збільшення витрат на освіту, підготовку кадрів та молоді (на 73%), а також для наукових досліджень (на 46%) [11], що фактично підтверджує визнання ключової ролі освіти і науки в підтримці соціально-економічного зростання ЄС.

Погіршення економічної кон'юнктури внаслідок фінансово-економічної кризи призвело до збільшення безробіття, зростання боргових зобов'язань, посилення соціальної напруги у європейському суспільстві. Все це потребувало корегування стратегічних напрямків розвитку ЄС, реалізації конкретних та узгоджених дій на політичному рівні.

Відповідно до Лісабонської стратегії (основного програмного документу, що визначав характер інноваційного розвитку ЄС до 2010 року), головними завданнями було визначено:

1. Розвиток Європейського наукового простору, започаткованого ще в 1984 році, за рахунок підвищення мобільності людей інтелектуальної праці й поглиблення багатосторонньої кооперації між університетами та дослідницькими центрами (за прикладом США та Японії).
2. Формування надійних джерел фінансування дослідницької та інноваційної діяльності (до 3% ВВП), що забезпечить об'єднаній Європі формування найбільшою в світі економіки, яка заснована на знаннях.
3. Створення Європейського інституту технологій як певним чином організованої мережі дослідницьких університетів Європи, створених за умов інтеграції науково-дослідних груп університетів, компаній, науково-дослідних інститутів, саме які забезпечать науково-технологічний прорив Європи.
4. Розвиток нового механізму взаємодії європейських університетів (Болонський процес) через побудову загальноєвропейського освітнього й наукового простору.

Роль координаторів наукових досліджень відповідно до стратегії розвитку об'єднаної Європи відіграють Європейська дослідницька рада, Європейський науковий фонд, Європейського інституту технологій. Бюджет цих організацій формується на основі спільних європейських ресурсів. Особлива роль в реалізації Лісабонської стратегії, зорієнтованої на створення конкурентоспроможного ЄС, належить Європейському інституту технологій, який розглядається як засіб залучення найбільш талановитих студентів та вчених з усього світу, через відповідну інтеграцію науково-дослідних груп безпосередньо наукових установ і університетів, а також бізнесу [6].

В березні 2010 року було схвалено нову стратегію розвитку ЄС «Європа 2020» [8], реалізація якої має забезпечити розумне, стале та всеосяжне економічне зростання, створення нових робочих місць. Реалізація стратегії 2020 передбачає п'ять конкретних індикаторів:

- забезпечення рівня зайнятості населення віком від 20 до 64 років на рівні не менш, ніж 75%;
- фінансування НДДКР на рівні 3% ВВП;
- досягнення цілей енергетичної політики, політики зміни клімату (в тому числі зменшення викидів парникових газів до 30% відносно рівня 1990 року, збільшення на 20% ефективності використання енергії, енергії з відновлювальних джерел тощо);
- зростання рівня освіченості (в тому числі забезпечення вищої освіти молоді на рівні не менш, ніж 40%);
- скорочення кількості осіб, що перебувають за межею бідності, на 20 млн. осіб.

Фактично, стратегія «Європа 2020» визначає три основні фактори укріплення європейської економіки:

По-перше, гармонійне зростання через розвиток економіки, заснованої на знаннях та інноваціях (*smart growth*). Забезпечення гармонійного зростання як фактора укріплення європейської економіки може бути досягнуто через підвищення якості освіти, результативності досліджень та їх розповсюдження, поширення інноваційних технологій тощо. Пріоритетними напрямками діяльності ЄС визнано: створення Інноваційного союзу; молоді в дії; поширення цифрових технологій в Європі.

По-друге, створення економіки, що ґрунтується на раціональному використанні ресурсів, екології та конкуренції (*sustainable growth*). Фактично, через реалізацію сталого розвитку має бути забезпечено зростання конкурентоспроможності європейської економіки, раціональне природокористування, покращення екологічної ситуації в цілому. Пріоритетними напрямками діяльності ЄС визнано: раціональне використання ресурсів в Європі; індустріальна політика, що спрямована на глобалізацію.

По-третє, сприяння зайнятості, досягнення соціальної, економічної та регіональної єдності (*inclusive growth*). Забезпечення реалізації зазначеного фактору сприятиме єдності європейського суспільства через високий рівень зайнятості, збільшення інвестування людського капіталу, зниження рівня бідності, розвитку системи соціального захисту та ін. Пріоритетними напрямками діяльності ЄС визнано: розвиток нових здібностей та зростання кількості робочих місць; єдина європейська політика боротьби з бідністю.

Формування Інноваційного союзу є однією з ключових ініціатив розвитку ЄС, що реалізується в рамках стратегії Європа 2020. Ця ініціатива містить 34 конкретні зобов'язання, які спрямовані на забезпечення зростання, створення нових робочих місць, перетворення

## ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

інноваційних ідей у нові товари та послуги. Актуальність створення Інноваційного союзу посилюється через зростання розриву інноваційної діяльності між ЄС та США і Японією. Крім того, Китай, Індія, Бразилія почали швидко наздоганяти ЄС за рахунок щорічного підвищення їх продуктивності на 7%, 3% і 1%, відповідно (порівняно з ЄС) протягом останніх п'яти років [13, с.2].

Особливу роль в реалізації стратегії науково-технічного розвитку європейських країн грає Рамкова програма ЄС. В теперішній час діє 7-ма Рамкова програма ЄС (FP7), яка розрахована на 2007-2013 рр. В цілому, на реалізацію проектів, що визначають інноваційний розвиток ЄС, Єврокомісією виділено 7 млрд.євро. які отримають понад 16 тисяч організацій, у тому числі університету, науково-дослідні інститути, промислові підприємства (в тому числі малого і середнього бізнесу, куди буде спрямовано близько 1 млрд.євро фінансування). Розподіл коштів буде здійснено через 7-му Рамкову програму ЄС, до якої можуть бути залучені й дослідники з інших країн світу. Реалізація проектів дозволить створити близько 450 тисяч нових робочих місць (в тому числі в короткостроковому періоді – 174 тис. робочих місць), зростання ВВП на 80 млрд.євро протягом 15 років [5].

Поступова реалізація стратегічних завдань, що стоять перед ЄС в контексті створення Інноваційного союзу, забезпечить провідну роль Європи у науковій сфері, сприятиме усуненню бар'єрів, що перешкоджають економічному інноваційному розвитку (високовартісне патентування, фрагментацію ринку, брак висококваліфікованих кадрів та ін.), й нарешті, виведе на якісно новий рівень співпраці державного та приватного секторів через інноваційне партнерство між європейськими інституціями, національними та регіональними органами влади та бізнесу.

Використання досвіду ЄС у розвитку інноваційної сфери є важливим для реалізації стратегічних завдань, що стоять перед українським суспільством. Особливу роль у забезпеченні інноваційного розвитку країни має міжнародне співробітництво. Україна має двосторонні угоди про співробітництво в науково-технічній сфері з 50 країнами світу, більшість з яких (40%) припадає на країни ЄС [10, с.24-25;7].

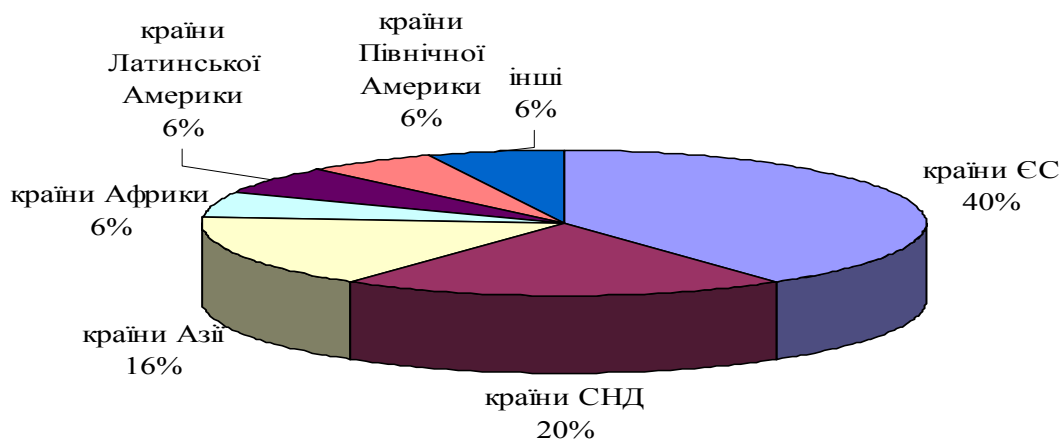


Рис. 1. Розподіл двосторонніх угод між Україною та країнами світу

Україна активно розширює співпрацю з ЄС у науково-технічній сфері, в першу чергу це стосується фундаментальних та прикладних досліджень, технологічного розвитку. Фактично, співробітництво розпочалося ще у 1990-ті роки (Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС). У 2002 році Україна підписала угоду про науково-технічне співробітництво з ЄС, що охоплює фундаментальні та прикладні дослідження, технологічний розвиток. В цій угоді сформульовано основні тематичні сфери співпраці, які включають:

- дослідження навколишнього середовища та клімату, включаючи спостереження земної поверхні;
- біомедичні дослідження та дослідження в галузі охорони здоров'я;
- дослідження в галузі сільського господарства, лісового господарства та рибальства;
- промислові та виробничі технології; матеріалознавство та метрологія;
- неядерна енергетика;
- транспорт;
- технології інформаційного суспільства;
- дослідження в галузі соціальних наук;
- науково-технологічна політика;
- навчання та обмін науковими кадрами.

Цєю угодою доповнено інші документи, які було підписано раніше (Угода про партнерство і співробітництво між Україною та ЄС та ін.). Це відкрило шлях для співпраці між Україною та ЄС у різних областях науки і освіти, з такими програмами, як Tacis-Ace, Tacis-Tempus та INTAS.

У 2005 році було підписано План дій «Україна - Європейський Союз. Європейська політика сусідства»[3], в якому було визначено основні напрями підготовки інтеграції України до Європейського дослідницького простору, розвиток спроможності України у сфері дослідницького та технологічного розвитку для забезпечення потреб економіки та суспільства, сприяння інтеграції України для досягнення високого рівня наукового обміну.

Важливим керуючим елементом міждержавної співпраці у сфері освіти, науки, культури, молоді та спорту є Підкомітет № 7 «Наука та технології, дослідження та розробки, освіта, культура, громадське здоров'я, інформаційне суспільство та медіа» Комітету з питань співробітництва між Україною та ЄС. Перше засідання Спільного комітету Україна - ЄС зі співробітництва в галузі науки та технологій відбулося у 2011 році, основною метою проведення засідання стало налагодження двостороннього науково-технологічного співробітництва, розгляд сучасного стану науково-технологічної сфери обох сторін і визначення формату майбутньої співпраці. З метою розширення участі українських дослідницьких установ у проектах Сьомої рамкової програми, 16 лютого 2011 року прийнятий закон України «Про ратифікацію Угоди (у формі обміну нотами) про відновлення Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технологічне співробітництво» [1]. Під час роботи шостого спільного засідання Підкомітету № 7 «Наука, технології, наукові дослідження і розробки, освіта, культура, охорона здоров'я, інформаційне суспільство і засоби масової інформації», було зазначено, що Україна – єдина з країн Східного партнерства, що має конкретні здобутки на шляху до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, і це є результатом плідної та наполегливої співпраці між Україною та ЄС[4]. Серед основних видів співробітництва України та ЄС в рамках 7-ої Рамкової програми ЄС можна виділити:

- спільні проекти в рамках двосторонніх угод між Україною і країнами ЄС;
- багатосторонні угоди за активної участі ЄС;
- угоди між інституціями ЄС та України;
- індивідуальна участь українських вчених у проектах в країнах ЄС.

Питома вага успішно реалізованих проектів українськими учасниками в рамках 7-ої Рамкової програми ЄС становить 20,2%, що відповідає рівню інших країн Східної Європи і Кавказу і не суттєво відрізняється від середнього значення всіх проектів, які реалізовано

## ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА МЕЖДУ СТРАНАМИ ЮГО-ВОСТОЧНОЙ ЕВРОПЫ В РАМКАХ ЧЕРНОМОРСКОГО ЭКОНОМИЧЕСКОГО СОТРУДНИЧЕСТВА И ГУАМ

(22,58%), і навіть є вищим, ніж для країн – нових членів ЄС (18,70%) [10,с.35]. В цілому, українські науковці надали пропозиції щодо реалізації 711 проєктів, з яких 112 в теперішній час реалізуються 150 дослідницькими організаціями. Загальний обсяг фінансування ЄС українських партнерів становить 15,5 млн.євро [9,с.3]. У Дорожній карті науково-технічної співпраці ЄС та України на 2011-2013 роки зазначається, що Україна входить до десятки найбільш активних країн, що не входять до ЄС, які беруть участь у 7-ій Рамковій програмі ЄС.

Якість освіти може визначитися тільки по відношенню до глобальних цілей, які Україна ставить перед своєю системою освіти. Саме тому, Національною стратегією розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки визначено, що її модернізація і розвиток повинні набути випереджального неперервного характеру і гнучко реагувати на всі процеси, що відбуваються у світі й Україні [2,с.10. ]. Україна чітко визначила орієнтир на входження в освітній простір Європи, здійснює модернізацію освітньої діяльності в контексті європейських вимог. Саме через нову якість освіти можливо буде забезпечити реформування та подальший розвиток всіх інших сфер економічної діяльності. В свою чергу, впровадження європейських норм і стандартів в освіті, науці й техніці, має відбуватися при одночасному поширенні власних культурних і науково-технічних здобутків у ЄС.

### СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Інформація про співробітництво Україна–ЄС// Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/mizhnarodna-diyalnist/9698>
2. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012-2021 роки Режим доступу: [http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/?itemid=101&option=com\\_content&view=article&catid=116&id=5951](http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/?itemid=101&option=com_content&view=article&catid=116&id=5951)
3. План дій «Україна - Європейський Союз. Європейська політика сусідства»// Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994\\_693](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_693)
4. Співробітництво ЄС та України в галузі освіти – історія успіху// Режим доступу: <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/10375-spivrobitnitstvo-es-ta-ukrajini-v-galuzi-osviti-istoriya-uspikhu>
5. €7 billion boost for research and innovation will create jobs and growth European Commission. – Press release 19.07.2011 // Режим доступу: <http://europa.eu/rapid/pressReleases>
6. Didier A.C. The European Institute of Innovation and Technology (EIT): A New Way for Promoting Innovation in Europe?// Political Research Papers. - №13. – 2010. – 26p.
7. Distribution of bilateral agreements between Ukraine and other countries in the area of S&T and education, Internationalisation of S&T cooperation// [http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/opencms/information/country\\_pages/ua](http://erawatch.jrc.ec.europa.eu/erawatch/opencms/information/country_pages/ua)
8. Europe 2020// [http://ec.europa.eu/europe2020/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm)
9. European Union-Ukraine cooperation in science, technology and innovation. Road map of cooperation 2011-2013// Режим доступу: <http://ec.europa.eu/research>
10. ERAWATCH country reports 2010: Ukraine/ Igor Yegorov and George Stroglyopoulos. – European Commission, ERAWATCH Network, 2010. – 45p.
11. Modernisation and employability at heart of new higher education reform strategy European Commission. – Press release 20.09.2011// Режим доступу: <http://europa.eu/rapid/pressReleases>
12. Skills supply and demand in Europe. Medium-term forecast up to 2020. - Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2010. – 120p. // Режим доступу: [http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/3052\\_en.pdf](http://www.cedefop.europa.eu/en/Files/3052_en.pdf)
13. State of the Innovation Union 2011. Report From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions// Режим доступу: <http://eur-lex.europa.eu>
14. Supporting growth and jobs – an agenda for the modernisation of Europe's higher education systems. Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions// Режим доступу: [http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/com0911\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/education/higher-education/doc/com0911_en.pdf)

### РЕЗЮМЕ

В статті розглянуто основні пріоритетні напрями модернізації вищої освіти в ЄС в контексті стратегії «Європа 2020».

**Ключові слова:** вища освіта, інновація, модернізація, стратегія розвитку.

### РЕЗЮМЕ

В статье рассмотрены основные приоритетные направления модернизации высшего образования в ЕС в контексте стратегии «Европа 2020».

**Ключевые слова:** высшее образование, инновация, модернизация, стратегия развития.

### SUMMARY

The article dwells on the main priorities for the modernization of higher education in the EU in the context of strategy «Europe 2020».

**Keywords:** higher education, innovations, upgrading, development strategy.

## НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОЦІНКИ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ СОЦІАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ

Балтачєсєвє Н.А., д.є.н., доцент Донецький національний університет

**Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими та практичними завданнями.** На тлі постійного дефіциту ресурсів в умовах нестабільної економіки особливого значення набуває вибір перспективного напрямку розвитку регіону, який дозволяє використовувати наявні ресурси з найбільшою ефективністю.

Головна мета здійснення соціальної політики в регіоні – підвищення його соціального й економічного рівня розвитку. Показник ефективності має відображати ступінь досягнення цієї мети. Як показник ефективності розподілу ресурсів на соціальну політику пропонується використовувати показник, що характеризує результат, який досягається у процесі розподілу ресурсів на соціальну політику, співвіднесений із витратами на досягнення цього результату.

**Аналіз останніх досліджень і публікацій.** Соціальні питання знаходяться в центрі уваги вітчизняних учених і дослідників. Окремі аспекти соціальної політики досліджували Н. Борецька [1], О. Грішнова, А. Колот [2], С. Корецька [3], Е. Лібанова [4], Л. Лісогор, О. Макарова, О. Новікова [5], У. Садова [6] та інші. Разом з тим, існує необхідність пошуку шляхів оптимізації і підвищення ефективності регіональної соціальної політики.

**Метою статті є** розробка науково-методичних підходів до оцінки соціально-економічної ефективності регіональної соціальної політики із застосуванням економіко-математичних методів.

**Викладення основного матеріалу дослідження.** Ухвалення рішень у сфері соціального розвитку завжди пов'язане з ризиком і невизначеністю. За наявності браку коштів одним із основних завдань є оптимальний розподіл і ефективне використання ресурсів. Для того щоб виявити оптимальні способи розподілу ресурсів на соціальну політику, необхідно проводити оцінку за цілим рядом критеріїв. Аналіз особливостей процесу розподілу ресурсів на соціальну політику виявив доцільність використання методу вибору головного показника. При цьому як головний показник краще використовувати максимум показника, що характеризує результат. У даному випадку таким показником